

UDK 811.163.42' 282(497.5 Split) : 801.6

Rad primljen za tisak 15.10.2002.

Čakavska rič, Split, 2002, br. 1-2

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Josip Lisac, Sanja Vulić

Ivana Kurtović

Zagreb

NEKA PROZODIJSKA OBILJEŽJA KOPNENIH ČAKAVSKIH GOVORA SPLITSKOGA PODRUČJA

U radu se donose neka prozodijska obilježja kopnenih čakavskih govora područja između Omiša i Trogira. Određuje se njihov odnos prema ostalim obalnim kopnenim govorima ikavskočakavskoga dijalekta, kao i prema obližnjim ikavskoštokavskim govorima.

Kopneni čakavski govori splitskoga područja¹ dijelom su južnočakavskog odnosno ikavskočakavskog dijalekta čakavskoga narječja. Taj dijalekt obilježava ikavski refleks jata, nepostojanje neocirkumfleksa, adrijatizmi² i insularizmi. Dok adrijatizme redovno nalazimo u kopnenim čakavskim i susjednim im primorskim

¹ Podatci će se u ovome radu odnositi ponajprije na govore Krila Jesenica (KJ), Kaštel Kambelovca (KK) i Trogira (Tr). Podatci iz tih govora uspoređivat će se s omiškim (Om) i kliškim (Kl) govorom kao i s drugim obalnim kopnenim južnočakavskim govorima: primoštenskim (Pr), tribunjskim (Tnj), sukošanskim (Su) i petrčkim (Pe). Podaci su crpeni iz Upitnika koje su popunili Šimunović (KJ) i (KK) te Hraste (Tr) za Hrvatski dijalektološki atlas koji se izrađuje u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu i iz vlastitih bilježaka s istraživanja narečenih govora od 1998. do 2002. Trogirski je govor bio čakavski u tragovima do sredine prošloga stoljeća kada je Hraste bilježio čakavske foneme /š/ i /ž/, a sada je čakavski kaštelanskoga tipa i sudbine. Isto tako, tada nije bila razlikovna intonacija kratkoga naglaska te smo se odlučili taj naglasak bilježiti samo ¹.

² Adrijatizmi su jezične osobine koje su se proširile s čakavskoga terena na susjedne štokavske govore, a neke i na pojedine goranske kajkavske govore. Ne nalazimo ih u svim čakavskim govorima, primjerice u govorima u dijaspori i u unutrašnjosti. Te su jezične osobine: prijelaz -m > -n, prijelaz l > j, slabljenje zatvora kod /č/ i /c/ pred zatvornim suglasnikom i skraćivanje dugoga ř).

ikavskim štokavskim govorima, insularizme zatječemo uglavnom samo kod otočnih govora.

Južnočakavski dijalekt govori se u sjeverozapadnoj Istri između donje Mirne i Dragonje s jednim krakom južno od Mirne, u Klani i Studenoj kraj Rijeke, na uskom i isprekidanom kopnenom pojasu uz more od Novigrada i Privlake do ušća Cetine, na otocima od Pašmana do Korčule i Visa te na zapadnom dijelu poluotoka Pelješca. Govori toga dijalekta nalazili su se u unutrašnjosti, uz istočnu obalu rijeke Sutle te u Zdenčini i Horvatima (između Zagreba i Karlovca). Tom dijalektu pripadaju i govori južnoga Gradišća.

Kao u svoj čakavštini, tako se i u južnoj ogleđa oprjeka između jezičnih osobina (ponajprije glasovnih) otočnih i kopnenih govora. Kopneni su govori južnočakavskoga dijalekta u dugu izravnu dodiru s ikavskoštokavskima te se posljedice toga dodira uvelike iščitavaju iz fonološkoga sustava.

Pogleda li se samoglasnički sustav može se utvrditi kako su temeljna obilježja tih govora ikavski refleksi jata /uz stalne ekavizme: *zěnica, tūdē*) (KJ), *vénac* (KK), *venàc* (Tr)/, samoglasnik *a* kao odraz starohrvatskoga *e* (nastala od poluglasova) uključujući i predmetak *vez-* u primjeru *vazěst* kao i promjena sekvencije *-ra-* u *-re-* u riječima *rěst, rébac, krěst*. Ta su obilježja značajka i susjednih ikavskoštokavskih govora (uz iznimke, primjerice da ti govori nemaju *krěst*). Ono po čemu se govori koje ubrajamo u čakavske razlikuju od tih štokavskih jest samoglasnik *a* kao odraz starohrvatskoga *vəz-* i *və-* glagola *vazěst* i prilogu *vajik* (premda ćemo ovaj prilog naći i u susjednih ikavaca) te prijelaz prednjega nazala u *a* iza *j* u riječi *jazik* što je jedno od sudila (kriterija) pri određivanju čakavskosti kojega govora (u okviru zakonitosti o prijelazu prednjega nazala u *a* iza *j, č, ž*). Ipak valja istaknuti kako su ta obilježja pripadajuća idiomu starijih naraštaja.

Obilježja suglasničkoga sustava obalnih kopnenih ikavskočakavskih govora također odražavaju svekoliko i dugo miješanje dvaju sustava. Čakavskost se tih govora očituje u neprihvatanju fonema /*ʒ*/ u suglasnički inventar, a nestabilnost sustava uočljiva je u postojanju jednog para afrikata /*č*/ i /*ʒ*/ u svim govorima (uključujući i trogirski koji se od čakavskoga premetnuo u čakavski kaštelanskoga tipa). Ipak, odraz je prsl. **d*' još uvijek u mnogim riječima tih govora /*j*/ za razliku od štokavskih u kojima je samo /*ʒ*/, npr *prěja* (KK), a *prežja* (Kl).

Šćakavizam (tipa *ušćinija* gl. pr.r. m. r.) jest obilježje uglavnom svakoga čakavskoga govora. Ovdje je izraziti za razliku od obalnih kopnenih južnočakavskih govora zadarskoga područja gdje je prevladao šćakavizam.

Nadalje, fonem /x/ je ili otpao ili je zamijenjen fonemima /k/, /j/, /v/, primjerice *rānimo*, *Krvāt*, *vřj*, *krŭv*; svi govori imaju promjenu dočetnoga /m/ u /n/ u nastavcima, npr. *vōlīn*, te u nekim nepromjenljivim riječima (*sēdan*); delateralizacija /l/ adrijatizam je koji povezuje ove govore s najbližima susjednima, npr. *dopėjat* (Kl), *ūje* (KK); dočetno je /l/ sačuvano u Njd. i Gjd. i mn. imeničnih riječi te na slogovnoj granici u svim govorima dok je u r.pr.m. jd. *-l* na ovom području dalo /a/ (*-l > -a*) što povlači za sobom stezanje /a/ s prethodnime, a kad je ispred dočetnoga /a/ koji drugi samoglasnik, razvija se među dvama samoglasnicima naknadno /j/ tako da imamo *-l > -(j)a*, npr. *kólca* (KK), *vōl* (Tr) (zamjenu dočetnoga /l/ s /a/ i sve promjene koje po tom slijede obilježuje i susjedne štokavske govore); u većini čakavštine čuvan skup *čr-* u ovim je govorima sačuvan samo u riječi *črv*.

Iz navedenih se osnovnih obilježja samoglasničkoga i suglasničkoga sustava kopnenih obalnih ikavskočakavskih govora splitskoga područja dade naslutiti složena situacija i u prozodijskom sustavu budući da i ona odražava dodirivanje i miješanje dvaju sustava: čakavskoga u osnovi i štokavskoga u naviranju.

1. Inventar i distribucija naglasaka

1.a Inventar

U obalnim ikavskočakavskim govorima splitskoga područja danas više nema naglasnoga inventara od tri naglasaka. Već istraživanja iz šezdesetih godina 20. st. bilježe isprepletanje čakavske i novoštokavske akcentuacije. Suvremena bilježe još veći uzmak pred inventarom ikavske novoštokavštine tako da se naglasni sustavi ovih govora ne mogu ubrojiti u one koje László naziva prahrvatskima. "Po popisima naglasnih vřstā) na hrvātskōme jezčnōme području rāzlikujēmo šest sŭstāvā). Čākavština se, k'ajkāvština i staroposāvština slŭžī trima nāj star'ijima, prāhrvātskima "˘ ~ vřstama naglasaka, i s nenaglāšenōm duljinōm ˘, te se bilježi čet'irima nadsl'ōvcima"˘ ~ ˘ -:

pāra *parā* *pāra* *pārā* *pārā*.
(László 1996 : 340)

Sve govore splitskoga područja možemo ubrojati u László drugi naglasni sustav.

"Prienosom na prjedhodnī rāst'učī slog silinē silaznih "˘ nastajē) istovjestnā) ('jednāko rāzlikovnā novoposāvština, spl'itština i polj'tičština s petima novohrvātskima vřstama naglasaka "˘ ~ ˘', i s nenaglāšenōm duljinōm ˘, te se bilježi šestima nadsl'ōvcima "˘ ~ ˘ -:

p̄ara *pàra* *pâra* *pãrã* *párã.*
(László 1996 : 340)

Dakle, naglasni inventar tih govora čine ove prozodijske jedinice:
 kratki (silazni) (*à*) odnosno (*ã*) u (KJ) i (KK)
 dugosilazni (*ã*)
 akut (*ã*)
 dugi uzlazni (*á*)
 kratki uzlazni (*à*)
 nenaglašena duljina
 nenaglašena kračina.

Iz popisa je vidljivo da su naglasni sustavi tih govora u veliku kolebanju i premda se dobro čuva povijesni naglasni inventar od tri naslijeđena čakavska naglasaka i nenaglašene duljine, javljaju se i dva (novo)štokavska naglasaka te se uistinu može reći da se radi o peteronaglasnom lászlóvskom inventaru s time da njegovu izdvajanju *spljštine* i *poljštine* možemo danas pridometnuti i kopnenu čakavsku *šibenštinu* i *zadarštinu*. To potvrđuju brojna istraživanja od sredine 20. st. (Finka, Šojat), a od novijih izdvojit ćemo istraživanje Lisca i S. Vulić.

Dakle, nije novost činjenica o sve većem prisuću štokavskih osobina u svim obalnim južnočakavskim govorima, a mnoge su od njih, ako ne štokavskoga podrijetla, a ono nastale štokavskim poticajem ili utjecajem. (v. Finka 1996 : 49)

1.b Distribucija

Osim inventara koji, kako u kojem govoru i kako u kojoj kategoriji, čuva čakavski akut, u čakavštinu te govore smješta ponajprije distribucija naglasaka. Naime, u većini govora čuva se staro naglasno mjesto što je najuočljivije promotrimo li raspodjelu naglasaka, osobito kratkoga (silaznoga) naglasaka:

- kratki silazni naglasak

Taj se naglasak nalazi u jednosložnicama kao i u početnom, središnjem i dočetnom slogu višesložnica svih govora osim u kriljanskome u kojem kratkoga naglasaka nema ni u otvorenome ni u zatvorenome slogu; distribucija kratkoga naglasaka ograničena je dakle u otvorenome dočetnom slogu s kojega se pomiče za slog naprijed i može se reći da je premicanje kratkoga naglasaka s ultime, a posebice otvorene, jedno od bitnih obilježja južne kopnene obalne čakavštine jer je malen broj zabilježenh primjera s tim naglasakom u narečenom položaju u svim govorima.

Kratki se naglasak osobito premiče prethodi li mu duljina. Tada nastaje dugouzlazni novoštokavski naglasak.

Kratki se naglasak silazne intonacije potvrđuje u govorima ovim primjerima³:

lùk, sùza, kòža, zākòjak, smijàla (KJ)

pràg, ùmra r.pr.m.jd., *donesèmo, glāvā, dīrāt, krī* Ljd. (KK)

kúk, víditi, govoríja, kolàc, dolíat (Tr)

- dugi silazni naglasak

Dugi silazni naglasak može stajati u jednosložnim riječima te u početnom, središnjem i dočetnom slogu višesložnica. Rečeno iščitavamo iz primjera:

dīm, znāmo, pomāžē, držā, došā (KJ)

cār, blāgo, vesēje, prvī, jazīk Gmn. (KK)

kūs 'komad', *brīgi, marēnda, pōdnē, kupūj* imper. (Tr)

- akut

Čakavski se akut javlja u jednosložnicama te u svakom položaju (početnom, unutrašnjem i dočetnom slogu) višesložnica; usporedimo li njegovu postojanost u dočetnome slogu splitskih govora s istom šibenskih pokazuje se da u potonjima alternira s dugosilaznim naglaskom te se time u zadnjemu slogu ukida opreka po tonu. Na splitskome području:

dvōr, mālī, cmizdrāvko, držū, mladīč (KJ)

ščāp, jūst Gmn., *rēbāc* Gmn., *mojēga, letū, vršīnāk* (KK)

lūg, gūvno, nājde, požnājen, rukē Gjd., *Trogīr* (Tr)

- dugouzlazni naglasak

Dugouzlazni se naglasak nalazi na početnome i unutrašnjem slogu višesložnica, a posljedak je unatražnog premicanja kratkoga (kratkosilaznoga) naglaska na nenaglašenu kračinu. Nalazimo ga najčešće u Njd. dvosložnih imenica a-sklonidbe (*grēda*) i u infinitivnim oblicima (*dávat*). Vidimo po govorima:

³ U kriljanskome, kambelovskome, a i u današnjemu trogirskome pri premicanju kratkoga naglaska na prethodni slog redovito se ostavljuje kratki naglasak uzlazne intonacije. U starijem trogirskom (još sredinom 20. st.) intonacija kratkoga naglaska nije bila razlikovna, taj je prozodijski sustav čuvao starinu imanjem jednoga kratkoga naglaska u naglasnome inventaru.

vráta, prilípilo (KJ)

šétaju/šétǎju, známo, vinčána (KK)

vídro, gréda (Tr)

- kratkouzlazni naglasak

Kratkouzlazni naglasak naglasna je jedinica suvremenih, ponajprije jugoistočnih, govora obalne kopnene ikavske čakavštine. Nastao je premicanjem kratkoga naglasaka na slog natrag. Pogledajmo:

jèmat òbid, žalòsti Ljd., *dalèko* (KJ)

làka, žrvań, bogàstvo, sàtarena neod. (KK)

2. Duljenje pri prenošenju kratkoga naglasaka na kratku penultimu, tzv. kanovački naglasak

Rasprostiranje pojave duljenja preneseoga naglasaka s dočelnoga sloga na prethodni mu kratki, prikazao je Hraste u svom radu „O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj“ (Hraste 1957).⁴ U tom radu donosi i kartu na kojoj je prikazano područje kanovačkoga naglasaka u koje se ubrajaju i mjesta koja smo istraživali za ovaj rad: Trogir, Sukošan, Stanovi, Petrčane. Hrastino je mišljenje da je taj naglasak „ostatak iz vremena, kad smo od starijeg troakcenatskog ili dvoakcenatskog sistema počeli dobivati novi štokavski četevroakcenatski sistem jer se u svim tim govorima (kanovački akcent u Srbiji kao i u svim narodnim govorima u Hrvatskoj, gdje se on nalazi, pa i u dubrovačkom kraju) akcentat pri prenošenju ujedno i produljivao“ (Hraste 1957 : 74). Prije njega Belić je zaključio tumačeći javljanje toga naglasaka u trogirskome govoru: „Nema nikakve sumnje da se u ovim lakim otstupanjima vidi uticaj štokavske akcentuacije. Jer taj fakat što se mesto *dobro* izgovara *dóbro*, jasno svedoči da mu je kao ugled poslužilo štokavsko *dóbro* sa svojim kratkim uzlaznim akcentom. Njega je čakavsko uho svatalo kao *dóbro*. (Belić 1935 : 30) Istina je da taj produljeni naglasak nahodimo uvijek na mjestu prožimanja i urastanja štokavske i čakavske naglasbe⁵, međutim, pitanje je zašto je, primjerice u obalnim

⁴ Premda u literaturi zastupljen, nećemo rabiti nazivak *kanovačko duljenje* kako bi se izbjegle primisli o naglasku koji se proširio iz područja naseljena kanovcima (Srbija) te se uobziravala sama jezična pojava.

⁵ Uopćavanje ide i dalje: taj naglasak nastaje uvijek na dodiru stare i nove naglasbe (srbijanski govori)

kopnenim ikavskočakavskim govorima nejednaka rasprostranjenost i broj riječi s dugim uzlaznim naglaskom na ranijoj kračini. Kako to da je izrazita na zadarskome (*žena, ľubu, sestra, oni, pécite, sestra* (Su); *čélo, žéná, sěstra* (Pe)), rjeđa na šibenskome (nema je u primoštenskome, a česta je u tribunjskome *žena, sěstra, čřsta, gōra, ōna, ōni*), a vrlo rijetka na splitskome području (*Uskrs, čřtamo* (KK); *šřta, sěstra, mógu, célo, mágla* (Tr))?⁶ I kako to da je značajna u Trogiru, a zanemariva u Kambelovcu? Pitanja su to, vrlo vjerojatno, fonetske naravi. Lisac objašnjava: “Kanovački naglasak tipa *śédlo* dolazi na mnogim područjima gdje su se susreli čakavski govori arhaične akcentuacije i novoštokavski govori; čakavci otprije nisu poznavali kratkouzlaznoga naglaska tipa *śèdlo* pa su umjesto svoga *śèdlo* počeli izgovarati *śédlo*.” (Lisac 1999 : 83)

Pri duljenjima u većini se govora javlja novoštokavski dugouzlazni naglasak. Iznimka je tribunjski govor u kojem se realizira akut, jedinica iz samoga sustava (npr. *grěda*).

Taj naglasak nahodimo u Pičetama (Konavle), primjerice *dóšla, rékla, žena*⁷, a pojavu dugouzlaznoga, kanovačkoga naglaska, u drveniškome govoru Vulić tumači utjecajem trogirске akcentuacije i ističe kako je u suvremenome govoru uočljiv manji broj riječi s tom naglasnom promjenom negli unatrag pedesetak godina kada ih je Hraste zabilježio veći broj, a i Šimunović u svojim onomastičkim istraživanjima. (Vulić 2000 : 579) S ovime se slažu i naša istraživanja koja potvrđuju skraćivanje dugoga naglaska tako da ćemo u tim pozicijama u većini riječi u kojima se prije javljao sada naći kratkouzlazni naglasak.

3. Dvostruki naglasak

Dvostruki je naglasak uvijek znak naglasbe u previranju. To potvrđuje i Hraste kad kaže: “U nekim govorima, u kojima danas imamo kanovački akcenat, kao i u

⁶ U svom radu o kanovačkom duljenju Hraste ubraja u kartu s tim naglaskom ova mjesta s područja o kojem pišemo: Stomorska, Trogir, Arbanija, Okruk, Žedno, Vodice, Pakoštane, Biograd, Filip Jakov, Turanj, Sukošan, Bibinje, Stanovi, Diklo, Kožino, Petřčani, Zaton, Privlaka i zaključuje: “Na dalmatinskom kopnu u okolici Zadra i Šibenika kao i u ostalim krajevima mogao je kanovački akcenat u prošlosti biti rašireniji, ali se kasnije pod jakim utjecajem novoštokavske akcentuacije iz unutrašnjosti skraćivao i prilagođavao novoštokavskoj akcentuaciji koja u svom sistemu pored dugouzlaznog (‘) ima i kratkouzlazni (‘) akcenat.” (Hraste : 1957 : 70)

⁷ Primjeri prema mojim istraživanjima 2002. godine (ispitanica Nine Miloglav).

nekima u kojima ga nemamo, prelazni stadij pri prijelazu sa stare na novoštokavsku akcentuaciju morao je biti dvoslogovni akcenat, koji nalazimo i danas u nekim suvremenim govorima” (Hraste 1957 : 72) te navodi primjere iz podravskih, žumberačkih i istarskih sela. Pridometnut ćemo im i kambelovski sa splitskoga područja i petrčki sa zadarskoga u kojima su se takvi jezični slučajevi unatrag par desetaka godina još prilično često javljali. Danas su se uvelike pomaknuli u novoštokavskom smjeru. Dakle, u Kambelovcu bilježimo:

ūtōrak i útōrak, žīvīt i živīt

4. Duljenje u slogu zatvorenom sonantom

Kao jedno od obilježja jugoistočnih čakavskih govora Ivić navodi: „Dugi silazni akcenat (a ne akut) kao rezultat kompezacionog duženja akcentovanog vokala svugdje gdje je ono vršeno: *divōjka, kōñ, dīm, stârca* kao i *rōd, bōj, lēđ*“ (Ivić 1981 : 68). U potonjim je primjerima produljen stari kratki cirkumfleks.

Istraženi govori splitskoga područja pokazuju ovakovu sliku:

dlân, grôm, kōñ, divōjka, stârī, mālī (KJ)

kōñ, mlîn, čobân, divōjka (KK)

krōv, dīm, cobân, divōjka ali *kōñ*, (Tr)

Dakle, Ivićeva se opažanja uvelike potvrđuju u tim govorima. Kako idemo ka sjeverozapadu i prema srednjočakavštini uočava se kolebljivost: u jednosložnim riječima nije došlo do kompenzacijskog duljenja, a u višesložnicama u zadnjem slogu. Zanimljivo je izdvojiti i imenicu *kōñ* u trogirskome koja je izuzetak u sasvim redovitu dugom silaznom naglasku pri duljenju pred sonantom.

Iz gotovo pravilna javljanja dugoga silaznoga naglaska u određenoj poziciji (pred sonantom u zatvorenom slogu), izdvajaju se primjeri tipa:

mōj (KJ), (KK), (Tr)

izājde (Tr), *izāžē* (KJ), *izāže* (KK)

sinōv (KJ), (KK), *šinōv* (Tr); *sinóv*

Odstupanja u zamjenicama *mōj, tvōj, svōj*, prezentu tipa *dōdeš*, oblicima Gmn. imenica muškoga roda a-sklonidbe uočljiva su, osim u otočkim govorima južne čakavštine i u posavskim staroštokavskim govorima. Uzrok je takvu naglasku priroda prijelaznika *j* i *v* koji su u jednom stupnju razvoja primili na sebe tonsku visinu pri premicanju naglaska s poluglasa. (v. Ivić 1981 : 68) To je prouzročilo javljanje i očuvanje uzlazne intonacije na samoglasniku koji je primio naglasak.

Isti je glasovni posljedak zahvatio i riječi u kojima se *j* izgubilo poslije *i* odnosno *u*, u DLI jd. zamjenice *ńōj* (KK), (Tr) te u Ijd. ž.r.

5. Nenaglašena duljina

Staro je obilježje čakavskih govora čuvanje prednaglasne i zanaglasne duljine. Belić, spominjući *kaštelske* govore u svom radu o čakavskoj akcentuaciji piše: „Dužinu iza akcenta ovaj govor dobro čuva. Isp. pored gore navedenih primera još: *svĕkār* L., *dĭvĕr*, L., *mōžjāni* L., *rōdāka* L., *pāmĕt*, *čĕkāš* i sl.” (Belić 1935 : 32), Hraste u radu o govorima trogirskoga područja pokazuje kako su prednaglasne redovite, a zanaglasne iznimne, Finka i Šojat prikazuju redovitost i prednaglasne i zanaglasne duljine u žirjanskome govoru (Finka, Šojat 1994 : 104), a iz Lišćeva prikaza o privlačkome govoru iščitavamo postojanost zanaglasnih (*mālī*, *stārī*) i skraćivanje prednaglasnih duljina. (Lisac 1999 : 84)

Današnje se stanje promijenilo: dok su ranije zanaglasne duljine bile ukinute, a prednaglasne postojane, sad dolazi do ukidanja i prednaglasnih, premicanja naglaske prema početku riječi i time nanovog usustavljivanja zanaglasnih duljina, poglavito u govorima splitskoga područja i to na mjestu nekadanjega dugosilaznoga naglaske, posebice u Gjd. imenica muškoga roda. To bilježi i S. Vulić u svom istraživanju drveniškoga govora. (Vulić 2000 : 580)

Prednaglasne se duljine nalaze pred silaznim kratkim ili dugim naglaskom što vidimo iz primjera:

zākōjak, *promīnĭla*, *kjūčōn* Ijd., *kaživā!* (KJ)

čītā, *kaživā* (KK)

mūrtīla, *cvītāla*, *grākā!* r.pr.m.jd., *pōdnē* (Tr)

Zanaglasna se duljina čuva u tragovima neposredno za kratko naglašenim slogom (stara: gl. pr. r., 1. i 3. jd. prez., Gmn.) *māčāk*, *lājē*, *brōdōv*, *sātrē* (KJ), *ržē* (KK), a nova je posljedak premicanja naglaske prema početku riječi s dugoga naglašenog sloga ili je dio tvorbenoga dijela, *dīlī* Gmn., *žmūjāl* (KK).

Zaključak

U istraživanju naglasnih osobina krenuli smo od Finkine tvrdnje: „Pri bilježenju govornih primjera morala se naime uvažavati zbiljska akcenatska stvarnost, sa svim kolebanjima koja su odlika te akcentuacije. Suprotan bi postupak doveo do toga da bi, istina, akcenatsko bilježenje bilo sustavnije i u sebi logičnije, ali ne bi bilo stvaran odraz akcenatskih prilika i odnosa.“ (Finka 1990 : 438)

Što nam se nadaje kao zaključak iz svega rečenoga? Naglasna su kolebanja vrlo uočljiva u prozodiji obalnih kopnenih ikavskočakavskih govora splitskoga područja. Akcentuacija njihova u isto vrijeme odražava starinu (npr. mjestom naglasaka i uščuvanjem akuta), a s druge je strane prihvatila novoštokavske naglasne osobine: novoštokavske naglaske i njihovu distribuciju. Stoga možemo zaključiti da naglasni inventar tih govora čini pet jedinica: $\text{'}(\text{'})$, ~ , ' , ' , ' te prednaglasna i zanaglasna duljina. Kao inventar, i distribucija odražava starinu i novinu. Od starih bi naglasnih distribucijskih obilježja valjalo istaknuti postojanost kratkoga naglasaka na posljednjem zatvorenom slogu koji se prenosi prema početku riječi prethodi li mu prednaglasna duljina. Pozicija mu je stabilna i u unutrašnjem slogu višesložnica s tim da i ovdje dolazi do njegova premicanja na prednaglasnu duljinu. Tim premicanjima dobiva se novoštokavski uzlazni naglasak. Premicanjem na prednaglasnu kračinu dobiva se kratkouzlazni naglasak. Akut i dugosilazni naglasak čvrste su pozicije na završnome slogu.

Zanimljivost je svih govora (osim trogirskoga) da im nije izrazito duljenje pri premicanju kratkoga naglasaka na prednaglasnu kračinu (tzv. kanovački naglasak), za razliku od govora središnjega (šibenskoga) i sjeverozapadnoga (zadarskoga) dijela obalnoga kopnenoga ikavskočakavskoga područja.

Nestabilnost naglasnoga sustava svih govora od jeseničkoga (splitsko područje) do privlačkoga (zadarsko područje) odražavaju i dva, gotovo krilna govora: kambelovski i petrčki u kojima se javljaju i primjeri s dvostrukim naglaskom.

Možemo zaključiti da naglasne osobine uvelike odražavaju svekolik splet, dodirivanje, utjecanje i miješanje dvaju naglasnih sustava: čakavskoga i štokavskoga. Kako u naglasnome inventaru, tako i u distribuciji tih jedinica. S obzirom na brzinu migracija zanimljivo će biti i dalje pratiti kamo će krenuti akcentuacija tih govora: hoće li postati štokavoidna ili će se u obrani sačuvati i vraćati u starije faze razvoja (što su neki ispitanici istaknuli kao mogućnost budući da se uočava potreba razlikovanja od doseljenika govorom, dakle: izrazitijom čakavštinom).

Literatura:

1. Belić, A. 1935: "O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji", *Glas SANU 168*, Beograd.
2. Brozović, D. i Ivić, P. 1981: "Ishodišni srpskohrvatski/hrvatskosrpski fonološki sistem", N. Filipović, ur., *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslavenskim lingvističkim atlasom*, ANUBiH, knjiga 9, 221-226, Sarajevo.

3. Brozović, D. 1998: "Čakavsko narječje", M. Lončarić, ur., *Hrvatski jezik*, Univerzitet Opolski - Instytut Filologii Polskiej, 217-231, Opole.
4. Finka, B. i Šojat, A. 1973-1974: "Obalna toponimija zadarsko-šibenskoga kopna i šibenskoga otočja", *Onomastica Jugoslavica*, 3-4, 27-64.
5. Finka, B. 1981: "Hrvatska dijalektologija danas", *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 5, 39-47.
6. Finka, B. 1990: "Pogled na govor Biograda i okolice", *Biogradski zbornik*, svezak 1., 437-442, Zadar.
7. Finka, B. 1996: "O naglasnom kolebanju u tkonskom govoru", *Zadarska smotra*, br. 4-6, 49-52.
8. Kalsbeek, J. 1998: *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Amsterdam.
9. Hraste, M. 1951: "O štokavskim govorima na Braču i Hvaru", *Zbornik radova FF*, 1, 379-395. Zagreb.
10. Hraste, M. 1957: "O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj", *Filologija*, 1, 59-75.
11. Kalsbeek, J. 1998: *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Amsterdam.
12. Kurtović, I. i Šimunović, P. 1999: "Fonološki sustav govora Krilo Jesenica", *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25, 155-169.
13. Kurtović, I. i Šimunović, P. 2001: "Fonološki sustav govora Kaštel Kambelovca", *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 26, 83-98.
14. László, Bulcsú 1996: *Bilježka o književnōme naglasku hrvātskōme*, *Suvremena lingvistika*, 41-42, Zagreb.
15. Lisac, J. 1999: *Hrvatski govori, filolozi, pisci*, 1999, Zagreb.
16. Vulić, S. 2000: "Govor otoka Drvenika", *Zbornik otoka Drvenika*, 561- 639.

Some prosodic characteristics of Chakavian speeches in the Split area

Summary

This work gives a number examples of the stress system of land south Chakavian speeches in the Split area which show how this prosody moved away from the

basic Chakavian accentuation, thus influenced by the neighbouring Ikavian-Štokavian speeches.

Alcune caratteristiche prosodiche delle parlate ciacaviche nella zona della
terraferma di Spalato

Riassunto

Lo studio mostra alcune caratteristiche dei sistemi accentuativi delle parlate ciacave del sud nella zona costiera della terraferma di Spalato, quanto tale prosodia si sia allontanata dall'accentuazione elementare ciacava, e tutto in contatto e sotto l'influenza delle vicine parlate icavo-stocave.

Podaci o autoru:

Ivana Kurtović, prof. zaposlena na Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Jurjevska 31/1A, tel.: 01/4686-007.